

ÖĞRENCİNİN OKUL BAŞARISINDA AİLE FAKTÖRÜ

Hasan DAM*

Özet

Öğrencinin Okul Başarısında Aile Faktörü

Bu çalışmanın amacı, öğrencinin okul başarısı üzerinde ailenin oynadığı rolü araştırmaktır. Bu bağlamda ailevi sorunları olan öğrenciler ile önemli bir ailevi sorunu olmayan ve ailesinden destek gören öğrencilerin akademik başarıları karşılaştırılmıştır. Araştırmaya 2007-2008 Öğretim yılında Samsun Ahmet Sarı Lisesinde okuyan 284 öğrenci katılmıştır. Ailevi bir sorunu olduğu belirlenen 140 öğrenci ile ailesiyle herhangi bir sorunu olmadığını, aksine ailesinin kendisine karşı iyi davrandığını ve bundan memnun olduğunu bildiren 144 öğrenci olmak üzere toplam 284 öğrenci örneklem olarak alınmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde varyans analizi (tek yönlü anova) tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ailenin çocuğun okul başarısını etkilediği; ailevi sorunları olan öğrencilerin okul başarılarının, ailevi bir sorunu olmayan ve ailesinden destek gören öğrencilerin okul başarılarından daha düşük olduğu ve farklılaşmanın ($P=0,000$) düzeyinde anlamlı bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Okul başarısı, öğrenci başarısı, okul-aile işbirliği.

Abstract

The Family Factor on the Student's Success of School

This study examines the role of family on the success of students at school. Thus, it compares the academic success of those students who have not any family problems, and supported by their families with those who have some family problems. For this purpose, 284 students were chosen attended at Ahmet Sarı High School as a sample in Samsun in the academic year of 2007-2008. From this sample, while 140 students reported that they did not have any family problems, but they were supported by their families, 144 students said that they had some family problems. A multifactor analysis of variance was used for the evaluation of results. It was found that family factor affected on the success of students at school; while the success of school of those who had some family problems was lower than those who did not any family problems, but supported by their families and the variance was significance at the level of at the level of ($P=0,000$).

Key words: School success, student success, cooperation with school and family.

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Ü. İlahiyat Fakültesi

1. Giriş

İnsanın davranışlarına biçim vermede, onda istenilen değişimler meydana getirmede eğitim kurumu olarak okulun, diğer toplumsal kurumlardan çok üstün bir yönü vardır. Günümüzde dünyanın pek çok ülkesinde toplumsal, kültürel, siyasal, teknolojik v.b alanlarda hızlı ve önemli değişimler olmaktadır. Bilgiler hızla değişmekte, olgu ve olaylar tek boyutla değil, birden fazla boyutla açıklanmaktadır. Özellikle elektronik, bilgisayar ve genetik alanlarındaki büyük gelişmeler, doğal ve toplumsal olayların gelişim hızını da artırmıştır.¹ Bu durum eğitilmiş insan gücü gereksinimini daha da artırmıştır. Bundan dolayıdır ki, okul ve okul başarısı, bireyin hayat başarısının tek yolu olmasa da en önemli yolu haline gelmiştir.

Liselerin, özellikle de genel liselerin en önemli başarı göstergesi, öğrencilerinin istedikleri bir yüksek öğretim programına yerleşmeleridir. Bu bakımdan Samsun Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yayınladığı 2000-2007 yıllarına ait ÖSS okul başarı istatistiklerine bakıldığında, genel liselerin başarı düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda son üç yılın verileri sunulmuştur.

Tablo: 1. Samsun Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 2005-2007 Yılları Arası ÖSYM Verilerine Dayalı Okul Karneleri

OKULLAR	2007			2006			2005		
	Sınava Giren	Lisans		Sınava Giren	Lisans		Sınava Giren	Lisans	
		N	%		N	%		N	%
Cumhuriyet Lisesi	245	9	3,67	399	2	0,50	415	9	2,17
100. Yıl Lisesi	272	4	1,47	311	7	2,25	318	8	2,52
Mithat Paşa Lisesi	357	5	1,40	363	3	0,82	438	5	1,14
Namık Kemal L.	232	1	0,43	362	3	0,82	397	4	1,01
19 Mayıs Lisesi	507	8	1,57	545	5	0,91	483	23	4,76
Gazi Lisesi	66	2	3,03	66	1	1,51	99	1	1,01
Karşıyaka Lisesi	386	6	1,55	282	6	2,12	378	4	1,06
Yeni Samsun L.	193	4	2,07	463	3	0,64	-	-	-
Fevzi Çakmak L.	355	5	1,40	-	-	-	-	-	-

1 Ömer Kutlu ve diğerleri, *Öğrenci Başarısının Belirlenmesi, Performans ve Portfolyoya Dayalı Durum Belirleme*, Pegem Akademi, Ankara 2008, s. 2.

Recep Tanrıverdi L	248	6	2,41	-	-	-	-	-	-
Ahmet Sarı Lisesi	215	3	1,39	-	-	-	-	-	-
Bafra Lisesi	432	4	0,92	349	5	1,43	464	13	2,80
Kızılırmak Lisesi	468	24	4,12	409	19	4,64	444	18	4,05
Kolay Lisesi	40	0	0,00	52	2	3,84	43	2	4,65
Çarşamba Lisesi	409	11	2,68	300	4	1,33	243	3	1,23
Dikbiyık Lisesi	154	1	0,64	191	4	2,09	221	9	4,07
Yeşilirmak Lisesi	286	2	0,69	394	5	1,26	301	9	2,99
Havza Lisesi	165	7	4,24	165	9	5,45	237	3	1,27
Tekkeköy Lisesi	110	2	1,81	102	1	0,98	99	4	4,04
Büyükklü Lisesi	54	3	5,55	53	4	7,54	42	3	7,14
Terme Lisesi	226	1	0,44	254	5	1,96	320	7	2,19
Sakarlı Lisesi	34	0	0,00	43	0	0,00	32	0	0,00
Evcı Lisesi	23	1	4,34	20	0	0,00	26	1	3,85
Vezirköprü Lisesi	245	2	0,81	262	4	1,52	189	5	2,65
Yakakent Lisesi	35	0	0,00	30	1	3,33	31	5	16,13
TOPLAM	5757	111	1,92	5415	93	1,71	5220	136	2,60

Görüldüğü gibi Samsun Merkez ve ilçelerinde bulunan 25 genel lisenin 4 yıllık lisans programını kazanan öğrenci sayılarına göre 2005 yılı başarı ortalaması %2.60, 2006 yılı başarı ortalaması %1.71, 2007 yılı başarı ortalaması ise %1.92 olarak gerçekleşmiştir. Genel ortalamaya bakıldığında üç yılda toplam 16.392 öğrenci ÖSS sınavına katılmış ve bunlardan sadece 204'ü (%1.25) lisans programını kazanabilmiştir.²

Başarısızlık her zaman eğitim sisteminin en önemli sorunlarından birisi olmuştur. Bu durum nitelikli insan gücü ihtiyacının karşılanmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı zamanda hem ülke kaynaklarının boşa harcanmasına hem de eğitimcilerin, öğrencilerin ve velilerin üzülmelerine, motivasyon kaybına ve bunlara bağlı çeşitli sorunların yaşanmasına neden olmaktadır.

Öğrencilerin okul başarılarının artırılması ve başarısızlıkların en aza indirilebilmesi için, başarısızlık nedenleri üzerinde çok yönlü araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Okulda başarısızlığın sebepleri nelerdir, sorun neren kaynaklanmaktadır?

2 http://samsun.meb.gov.tr/duyurular/okulkarneleri_13082007/%F6ss_okulkarneleri.htm.

Bunun cevaplarının açık bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Ancak genelde başarı durumu hemen sahiplenilirken, başarısızlık durumunda hiç kimse sorumluluk almak istememektedir. Üniversitede öğretim elemanları, fakülteye gelen öğretmen adaylarını yetersiz buluyor ve liselerde iyi yetiştirilmediklerini iddia ediyor. Lise öğretmeni ilköğretim öğretmenlerini suçluyor. İlköğretim öğretmenleri çocuğun ailesini yetersiz buluyor. Aile ya okulu suçluyor ya da çocuğun "okumakta gözü olmadığını", "tembel" olduğunu söyleyerek sorumluluğu kendi üzerlerinden atmaya çalışıyorlar. Öğrenci başarısızlığının nedenleri üzerinde yapılan bir araştırmada, okul yöneticileri ve öğretmenler öğrenci başarısızlığının nedenleri arasında 'veli ve çevresel faktörleri' yüksek oranda tercih ederken, veli ve öğrenciler ise 'öğretmen faktörü ve okul ve eğitim yönetimi faktörünü' öncelikli olarak göstermişlerdir.³

Çocukların eğitim ortamındaki gelişiminde en temel ilkelerinden birisi, öğretmenlerin, öğrencilerin, idarecilerin ve ailelerin bu süreçte hep birlikte yer almasıdır. Çocukların okul ortamında kazandıkları becerilerin ev ortamında pekiştirilmesi ve geliştirilmesi, okul-ev tutarlılığının sağlanması ve ailelerin okul ortamının etkili bir ögesi haline gelebilmesi eğitim sürecinin en önemli hedefidir.⁴

Bu çalışmada okul başarısında ya da başarısızlığında önemli bir payı olduğu düşünülen aile etkilerinin araştırılarak sorunların neler olduğu ve nasıl çözülebileceği ortaya konulmaya ve yukarıdaki tabloda görülen başarı oranlarını makul düzeye çıkarma çabalarına katkıda bulunma amaçlanmıştır.

2. Çocuğun Kişilik Gelişiminde ve Okul Başarısında Ailenin Önemi

Aile toplumun en küçük sosyal birimidir. Dolayısıyla sağlam ve güçlü bir toplum yapısının oluşması sağlıklı ve güçlü aile yapısına bağlıdır. Sağlıklı ve güçlü aileler de, ancak sağlıklı ve sağlam kişilikli bireylerle kurulabilir. Önemi dolayısıyla ki, İslam Dini hem aile kurumuna hem de ailede çocuğun yetiştirilmesine büyük önem vermiştir. Kur'an-ı Kerim çocukları "göz bebeği"⁵ olarak nitelendirmekte ve çocukların aileler için bir imtihan vesilesi olduğunu bildirmek-

3 Recep Özer, "Rize İlinde Öğrenci Başarısızlığının Çeşitli Faktör ve Değişkenlere Göre İncelenmesi", http://www.rizeram.gov.tr/yayinlar/arastirmalar/ogrenci_basarisizligi.htm.

4 Füsun Akkök, "Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımı", *İlköğretimde Rehberlik*, edit.: Yıldız Kuzgun, Atlas Yay., Ankara 2004, s. 257.

5 Bk. Furkan, 25/75; Kasas, 28/9.

tedir.⁶ Peygamber efendimiz de aile ilişkilerine ve çocukların yetiştirilmesine büyük önem vermiştir. O, “*Şüphesiz ki bir çoban güttüğü sürüden sorumlu olduğu gibi, kişi de ailesinden, çoluk çocuğundan sorumlu tutulacaktır.*”⁷ buyurarak eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı sorumlu olduklarını hatırlatırken, “*Hiçbir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha iyi bir hediye vermiş olamaz.*”⁸ buyurarak da bir babanın en öncelikli görevinin, çocuğa bol harçlık veya pahalı oyuncaklar almak değil, güzel bir terbiye vermek olduğunu vurgulamıştır.

Çocuğun kişilik gelişimi ailede başlar. Çocuğun özellikle okul öncesi dönemde aile içinde geçirdiği yaşantıların ve bu dönemin izlerinin onun yetişkinlik yıllarındaki kişilik özellikleri üzerinde belirleyici rolü olduğu kabul edilmektedir.⁹

Sağlıklı anne-baba-çocuk ilişkileri, sağlıklı ve kişilikli bireylerin gelişmesine zemin hazırlar. Çocuğun sağlıklı kişilik özellikler geliştirebilmesi, öncelikle anne-babanın sağlıklı kişilik özellikleri geliştirebilmiş olmalarının yanında, çocuklarıyla ilişkilerinde onların kişiliklerini özgürce geliştirebilme imkânı sağlayacak ortamları oluşturabilmeleriyle mümkün olabilecektir.

Çocukta sağlam bir özkimlik duygusu, ancak dengeli, samimi, sıcak, saygı gösterilen, güvenilen, sorumluluk verilen bir aile ortamında yetişen çocuklarda mümkün olabilir. Bunun aksine, anne-babanın sürekli tartışmaları, içki ve kumar alışkanlıkları, çocuğun ihmal edilmesi, yeterli sevgi ve ilgiyi bulamaması, şiddet ve kötü muamele görmesi,¹⁰ çocuklarda uyumsuzluğun, kişilik bozukluğunun ve tepkisel davranışların ortaya çıkmasına neden olacaktır. İstanbul’da çocuklar üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, anne-baba baskısının, çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır.¹¹

Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir. Sosyal uyum üzerindeki araştırmalar, ailenin çocuk üzerindeki etkilerin son derece önemli olduğunu ortaya koymuştur. Evlerinde yakın bir ilgiyle demokrasinin birleştiğini gören çocuklar, en etkin, özgür ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde en başarılı çocuk-

6 Bk. Teğabün, 64/15.

7 Buharî, *es-Sahih*, Nikâh, 91.

8 Tirmizî, *es-Sünen*, Birr, 33.

9 Gürhan Can, “Kişilik Gelişimi”, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, edit.: Binnur Yeşilyaprak, PegemA Yay. Ankara 2004, s. 114.

10 Savaş Büyükkaragöz, “Okula Uyumsuzluk ve Başarısızlıkta Ailenin Rolü”, *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yay. Ankara 1990, sayı: 23, s. 34

11 Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, 21. basım, İstanbul 2001, s. 131.

lar olmaktadır. Buna karşılık daha sert bir denetim altında tutulan ya da eğitim yöntemleri değişken olan ailelerde büyüyen çocuklar ise, karşı çıkma ve saldırganlık gibi yollarla kendini kabul ettirmek istemektedir.¹²

Anne-babanın çocuğa karşı tutum ve davranışları, bir taraftan çocuğun psiko-sosyal gelişimini etkilerken, diğer taraftan onun arkadaşları ve diğer sosyal ilişkilerinde model olacaktır. Çocuğun çevresine uyumuna ya da uyumsuzluğuna neden olacak etkilerin büyük çoğunluğu aile çevresinde gerçekleşmektedir. Ailede yaşanan sorunlar, aile yapısının bozulması, anne-baba, amca ya da dayı gibi aile içinden bir yetişkinin olumsuz bir kişilik yapısına sahip olması; o ailede yetişen çocuklara da yansiyabilecek ve onların da sorunlu bireyler olmasına yol açabilecektir. Böyle sorunlu bireylerin gerçekleştirdiği evlilikler de muhtemelen yine yeni sorunlu aileler ve sorunlu çocuklar anlamına gelecektir. Bu kısır döngü, böylece devam edip gidecektir.¹³ Nitekim, "Suçlu Çocuklarda Zekâ, Kişilik ve Yakın Çevre Özellikleri" ni konu edinen ve 214 hükümlü genç üzerinde gerçekleştirilen araştırma bulgularına göre; suçlu gençlerin birinci dereceden akrabaları arasında, %54 oranında hüküm giymiş suçluya rastlanmıştır.¹⁴ Sosyal öğrenme kuramcılarına göre, anne-babaların çocuklarına kötü davranmalarının temel nedeni, kendilerinin de çocukken kötü davranışa maruz kalmalarıdır. Çünkü bildikleri tek davranış modeli kötü davranma modelidir.¹⁵

Anne- babadan birinin veya her ikisinin kaybı (ölmesi), ayrılmaları, aile içi sorunlar, tartışmalar, kötü alışkanlıklar v.b. sorunlar gibi pek çok faktörün etkisiyle ortaya çıkan aile içerisindeki duygusal etkileşimin azalması, çocukları ihmal ya da reddetme, onların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak tüm eksiklerine rağmen aile yine de çok önemlidir ve hiçbir kurum ailenin eksikliğini gideremez.

Ailenin, çocuğun sosyal uyum ve kişilik gelişiminde olduğu kadar, okul başarısı üzerinde de çok büyük rolü olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Öğrencinin hızlı gelişiminin olduğu ve kişilik özelliklerini yerleştiği ilk çocukluk evresi başta olmak üzere ilerleyen evrelerde de aile ortamı eğitsel açıdan çok önemlidir. Ailenin eğitsel ortamı, öğrencinin okulda öğrendiklerini pekiştirebi-

12 Yavuzer, *age*, s. 131.

13 Bk. Tony Humphreys, *Aile: Terk Etmemiz Gereken Sevgili*, çev.: Tanju Anapa, Epsilon Yay., İstanbul 1998, s. 19.

14 Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, s. 129.

15 Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1992, s. 377.

lir ya da köreltebilir.¹⁶

Başarı kavramının anlamı oldukça geniştir ve içeriği kişiden kişiye değişebilir. Ancak genel olarak ifade etmek gerekirse, başarı; insanın kendisiyle barışık, çevresiyle uyumlu bir şekilde belirlediği hedeflere ulaşabilmesi, hayatta istediği sonuçları elde edebilmesidir.

Uzun eğitim yaşamı boyunca öğrencinin başarısını sadece derslerden aldığı notlarla değerlendirmek elbette yeterli değildir. Çocuğun hayatından zevk alması, istediği faaliyetleri yapabilmesi, okulda ders dışı faaliyetleri, arkadaşlarıyla dostlukları, sanat ve spor dallarından birinde gösterdiği ilerleme de bir başarıdır.¹⁷ Bundan dolayı çocuğun derslerdeki başarısızlığına takılıp kalınmaması gerektiğini, okul başarısıyla hayat başarısı arasında doğrudan bir bağlantı olmadığını, okulda başarılı olanların her zaman hayatta başarılı olmadığını, buna karşılık okulda başarısız olduğu halde hayatta mutlu olan nice insanların olduğuna vurgu yapılmaktadır.¹⁸ Bu tespit kısmen doğrudur. Okuldaki öğrenim başarısı başarılı bir insan olma yolundaki hazırlıkların yalnızca bir bölümüdür. Ancak şunu da göz ardı etmemek gerekir ki, bu bölümdeki başarının düzeyi ve kalitesi daha sonraki öğrenim başarısını etkileyebileceği gibi, kişinin hayattaki başarısının da önemli bir yordayıcısıdır.

Glasser'a göre, öğrenim hayatının herhangi bir aşamasında -ilköğretim, ortaöğretim, üniversite- başarısız olduğunda yaşamdaki başarı şansı oldukça azalmaktadır.¹⁹

Okul başarısı ile hayat başarısı birbirinden bağımsız kavramlar değildir. Kasatura (1991), okul başarılarını incelediği öğrenci grubunun bir kısmın 20 yıl sonraki hayat başarılarını, "aile hayatı başarısı", "sosyal hayat başarısı" ve "iş hayatı başarısı" değişkenlerine göre karşılaştırmıştır. Buna göre 20 yıl önce okulda başarılı olan öğrencilerin, hayat başarılarının da daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.²⁰

Okul başarısını, öğrencinin kendi beklentilerine, okulun ve derslerin özel

16 İbrahim Ethem Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, Yargıcı Matbabası, Ankara 1996, s. 226.

17 Ayla Oktay, *Çocuk ve Okul*, Seha Neşriyat, İstanbul 1995, s. 46.

18 Mehtap Kayaoğlu, <http://minikelebek.wordpress.com/2008/05/07/cocugunuzun-okul-basarisini-icin-neler-yapabilirsiniz>.

19 William Glasser, *Başarısızlığın Olmadığı Okul*, çev.: Kuvılcım Teksöz, Beyaz Yay., İstanbul 1999, s. 8.

20 İlkay Kasatura, *Okul Başarısından Hayat Başarısına*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1991, s. 35.

hedeflerine ulaşılma düzeyi olarak ifade etmek mümkündür. Başarısızlık kavramı ise öğrencinin kapasitesi ile okul performansı arasındaki zıtlık olarak ifade edilmektedir.²¹

Aileler çocuklarını okula gönderdikleri zaman haklı olarak onlardan başarı beklemektedirler. Ancak çocuğun okul başarısı nasıl sağlanır? Başarıda hangi faktörler rol oynamaktadır? Bu konuda kendilerine düşen sorumluluklar nelerdir? gibi sorulara cevap verebilecek bilinç ve bilgi düzeyine sahip midirler?

Öğrencinin okul başarısını etkileyen pek çok faktör vardır. Bunları üç ana başlık altında toplamak mümkündür:²²

2.1. Bireysel Özellikler

Öğrencinin zekâ düzeyi, kişilik özellikleri, ilgileri, beklentileri, duygusal durumu, motivasyonu, bedensel engeller, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu gibi kişisel özellikleri okulda başarı veya başarısızlığın en önemli nedenleri arasında yer almaktadır.

2.2. Okul ve Sınıf Ortamı

Öğrenciler günlük yaşamlarının yaklaşık yarısını okulda geçirmektedirler. Bu nedenle öğrencilerin davranışları ve başarıları üzerinde okulun ve öğretmenlerin önemli etkileri vardır.

Ülkemizde öğrenci başarısı ve olumsuz öğrenci davranışları açısından okullar arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bunun en önemli sebebi de okulun ve öğretmenlerin özellikleridir.²³

Okulun genel yapısı ve yönetimi dışında okuldaki öğretmenlerin derslerdeki tutumları, davranışları ve uyguladıkları yöntemler öğrenci davranışı ve başarısını etkileyen önemli faktörlerin başında gelmektedir. Ders içi etkinlikleri öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olarak düzenleyen, düşük yetenekteki öğrenciler için katılımcı yöntemler uygulayan, sınıf içinde karşılaşılan problemlerin çözümünde demokratik yaklaşım benimseyen ve öğretim ortamını ders araç ve materyalleriyle zenginleştiren öğretmenler öğrencilerin daha olumlu

21 Yavuzer, *age*, s. 156.

22 Krş. Oktay, *age*, s. 47-48.; Yavuzer, *age*, s. 157; Tuncer Elmacioğlu, *Başarıda Aile Faktörü*, Hayat Yay., İstanbul 1998, s. 13; Eda Artuksı, "Okul Başarısızlığı", http://www.egitirim.gen.tr/Eda_okuldabasari.htm 02.09.2008.

23 Münire Erden, *Sınıf Yönetimi*, Alkım Yay., İstanbul 2001, s. 51.

davranışlar sergilemelerini ve akademik başarılarının yükselmesine katkıda bulunmaktadır.²⁴

2.3. Aile Ortamı

Çocuğun davranışlarını ve okul başarısını etkileyen nedenler arasında en önemlisi aile faktörüdür. Çünkü aile ortamı ve ilişkileri çocuğun sadece okul başarısında değil tüm gelişim evrelerinde etkilidir.

Anne-babanın eğitim durumu, sosyo-ekonomik durumu, aile içi ilişkiler, boşanma, aile üyelerinden birinin ölümü, anne-babanın çocuğa karşı tutumları, anne-babanın okula karşı tutumları ve çocuktan okul başarısı beklentileri, çocuğun ders çalışma ortamı gibi hususlar çocuğun okul başarısını etkilemektedir.

Kasatura (1991)'nin yaptığı araştırmada, başarılı öğrenciler başarılarını en başta kendi çalışmalarına borçlu olduklarını söylerken, yardımcı etkenler olarak da önemine göre aile, okul ve sosyal faktörleri belirtmişlerdir. Başarısız öğrencilerin büyük çoğunluğu ise, başarısızlık nedenleri olarak ilk sırada aileyi zikretmişlerdir. Bunun en büyük gerekçesi olarak da anne-babanın sinirli mi-zaçları nedeniyle evde huzurlu ortamın olmamasını göstermişlerdir.²⁵ Başarısızlık nedenleri üzerine yapılan bir başka araştırmada da öğrencilerin %42 gibi büyük bir çoğunluğu başarısızlıklarını aileden kaynaklanan nedenlere bağlamışlardır.²⁶

6. Yöntem

6.1. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Samsun'da bulunan ortaöğretim öğrencileri, örneklemine ise 2007-2008 öğretim yılında Samsun Ahmet Sarı Lisesi'nde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Ahmet Sarı Lisesinin örneklem olarak seçilmesinde, bu okulda 3 yıl görev yapmam nedeniyle, öğrencilerin kişilik özelliklerini, başarı durumlarını ve aile yapılarını çok iyi gözleme imkânının olmasıdır. Bilgi toplama aracı 9, 10 ve 11. sınıflarda okuyan tüm öğrencilere uygulanmıştır. Uygulama sonucu ailevi sorunu olduğu tespit edilebilen 140 öğrenci ile aile-

24 Erden, *age*, s. 51.

25 Kasatura, *age*, s. 125.

26 Elmacioğlu, *age*, s. 101.

siyle bir sorunu olmadığını, ailesinin kendisine karşı tutum ve davranışlarından memnun olduğunu belirten 144 öğrenci olmak üzere toplam 284 öğrenci örneklem olarak seçilmiştir.

6.2. Bilgi Toplama Aracı

Araştırmanın bağımsız değişkeni olan, öğrencilerin aile yaşantılarında sorunları olup olmadığını ve ne tür sorunlar yaşadıklarını tespit edebilmek için öğrenci tanıma tekniklerinden otobiyografi tekniği kullanılmıştır. Otobiyografi, bireyin hayatını ve problemlerini, geçmiş ve şimdiki yaşantısı ile geleceğe ilişkin planlarını yazılı olarak anlatmasıdır.²⁷ Ayrıca okul rehberlik servisiyle işbirliği yapılarak anne-babası ölmüş veya ayrılmış olan öğrencilerin tespit edilmesinde öğrenci tanıma kartlarından yararlanılmıştır.

Öğrencilerin akademik başarı düzeyleri ise yılsonu ağırlıklı not ortalamalarından elde edilmiştir. Araştırma sonuçları, literatür incelemesinden elde edilen verilerle de desteklenmiştir.

6.3. Verilerin Analizi

Bilgi toplama araçlarından elde edilen veriler tasnif edildikten sonra bilgisayara kodlanmış ve SPSS istatistik programıyla değerlendirilmiştir. Daha sonra öğrenci başarısını etkilediği düşünülen bağımsız değişkenlerle karşılaştırma tabloları alınmıştır. Tabloların yorumlanmasında önce frekans bilgileri verilmiş, daha sonra gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Verilerin analizinde değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla Tek Yönlü Anova testi kullanılmıştır. İki'den fazla grup olduğunda farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğuna bakmak için Tukey HSD testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki farkın önem kontrolü için manidarlık düzeyi asgarî $p=0.05$ olarak alınmıştır.

7. Bulgular ve Yorum

7.1. Öğrencilerle İlgili Bilgiler

Araştırmaya 2007-2008 öğretim yılında Samsun Ahmet Sarı Lisesinde okuyan 284 öğrenci katılmıştır.

27 İbrahim Yıldırım, "Bireyi Tanıma Teknikleri", *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, edit.: Gürhan Can, PegemA Yay., Ankara 2005, s. 166.

Tablo: 2. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kız	177	62,3
Erkek	107	37,7
Toplam	284	100,0

Öğrencilerin %62.3'ü (177) kız, %37.7'si (107) erkektir.

Tablo: 3. Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı

Sınıf	N	%
9	129	45,4
10	65	22,9
11	90	31,7
Toplam	284	100,0

Öğrencilerin %45.4'ü 9.sınıf, %22.9'u 10.sınıf, %31.7'si 11. sınıftır.

7.2. Cinsiyete Göre Başarı Ortalaması

Tablo: 4. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Başarı Ortalamalarının İstatistiksel Analizi

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	F	Sig.
Kız	177	3,33	1,151	,086	6,330	,012
Erkek	107	2,97	1,161	,112		
Toplam	284	3,19	1,165	,069		

Cinsiyete göre öğrencilerin başarı ortalamalarına bakıldığında kız öğrencilerin ortalaması ($x=3.33$), erkek öğrencilerden ($x=2.97$) daha yüksek bulunmuştur. Varyans analizi sonucu, öğrencilerin başarı ortalaması ile cinsiyet arasında 0,05 manidarlık düzeyinde ($p=,012$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

7.3. Sınıflara Göre Başarı Ortalaması

Tablo: 5. Sınıflara Göre Öğrencilerin Başarı Ortalamalarının İstatistiksel Analizi

Sınıf	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	F	Sig.
9	129	2,95	1,410	,124	5,782	,003
10	65	3,48	,731	,091		
11	90	3,34	,950	,100		
Toplam	284	3,19	1,165	,069		

Öğrencilerin sınıflara göre başarı ortalamasına bakıldığında; 9.sınıfların başarı ortalaması ($x=2,95$), 10. sınıfların ortalaması ($x=3,48$), 11. sınıfların ortalaması ise ($x=3,34$) olarak bulunmuştur. Görüldüğü gibi en düşük ortalama 9. sınıflarda, en yüksek ortalama ise 10 sınıflardadır. Ortalamalar arasındaki farklılaşma 0,05 manidarlık düzeyinde ($p=.003$) anlamlı bulunmuştur.

Tablo: 6. Sınıflara Göre Öğrencilerin Başarı Ortalamalarına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Tablosu

	(I) Sınıf	(J) Sınıf	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Tukey HSD	9	10	-,53(*)	,174	,007
		11	-,40(*)	,157	,032
	10	9	,53(*)	,174	,007
		11	,13	,187	,758
	11	9	,40(*)	,157	,032
		10	-,13	,187	,758

* Ortalama farkı .05 düzeyinde önemlidir.

Ortalamalar arasındaki farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğuna Tukey HSD testi ile bakılmıştır. Buna göre; 9-10 ve 9-11 sınıfları arasında farklılaşma anlamlı bulunmuştur.

Araştırmanın yapıldığı okul yeni açılmış bir okul olup, 11. sınıf öğrencileri bu okulun ilk öğrencileridir. Dolayısıyla öğrencilerin bir kısmı civar okullardan nakil yoluyla gelmişlerdir. Okul idaresinin verdiği bilgiye göre, 10. sınıf öğrencileri bir önceki yıl 9. sınıfa kayıt yaptırırken kota uygulanmış ve ortalaması düşük öğrenciler alınmamıştır. Yani ilköğretimde başarısı nispeten yüksek öğ-

renciler alınmıştır. Şu anki 9. sınıf öğrencilerinde ise böyle bir kota uygulanmamış, ilköğretim başarı ortalamaları düşük olan öğrenciler de kaydedilmiştir. Bu durum, niçin 9.sınıf öğrencilerinin en düşük ortalamaya sahip olduğunu açıklar mahiyettedir. Buna göre, ilköğretimde başarısı düşük olan öğrencinin sonraki eğitim evrelerinde de daha düşük başarı elde edeceği kuvvetle muhtemel görünmektedir. Bloom'un analizine göre okul başarısında çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri başarının %33'ü okul öncesindeki, %42'si ilköğretim devresindeki, %25'i ise ortaöğretim devresindeki başarıları ile açıklanabilmektedir. Bu bilgiler bize ortaöğretim kademesindeki başarı farklılıklarının büyük bir kısmının okul öncesi ve ilköğretimdeki öğrenmelerle ilgili olabileceğini göstermektedir.²⁸ Bu nedenle öğrencinin okul başarısı ilköğretim birinci sınıftan itibaren önemsenmeli ve gerekli tedbirler alınmalıdır.

7.4. Ailevi Sorun Durumuna Göre Başarı Ortalaması

Tablo: 7 Ailevi Sorun Durumuna Göre Öğrencilerin Başarı Ortalamalarının İstatistiksel Analizi

Sorun	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	F	Sig.
Var	140	2,61	1,083	,092	89,613	,000
Yok	144	3,76	,948	,079		
Toplam	284	3,19	1,165	,069		

Araştırma konumuzun temelini teşkil eden, 'aile durumu çocuğun okul başarısını etkilemekte midir?' sorusunun cevabını yukarıdaki tablo açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Tabloya göre; ailesiyle çeşitli sorunlar yaşayan veya bir şekilde ailesinden yeterli destek ve katkıyı bulamadığını söyleyen öğrencilerin başarı ortalaması ($x=2.61$), hiç bir ailevi problemi olmadığını, aksine ailesinin kendisine çok iyi davrandığını belirten öğrencilerin başarı ortalaması ise ($x=3.76$) olarak bulunmuştur. Görüldüğü gibi, ailesinde sorun bulunan öğrencilerin okul başarısı, ailesiyle sorun yaşamayan öğrencilere göre oldukça düşüktür. İki grup arasındaki farklılaşma ($p=0.00$) istatistiksel olarak oldukça önemli bulunmuştur.

28 Aktaran, Nurettin Fidan, *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Yay., İstanbul 1996, s. 213.

7.5. Ailede Yaşanan Sorun Türlerine Göre Başarı Ortalaması

Öğrencilerin aile ortamında yaşadıkları sorunlara ilişkin ifade ettikleri hususlar tasnif edilmiş ve gruplandırılmıştır. Elde edilen veriler tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo: 8. Sorun Türlerine Göre Öğrencilerin Başarı Ortalamalarının İstatistiksel Analizi

Sorun Türleri	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	F	Sig.
Sorun yok	144	3,76	,948	,079	17,823	,000
Anne ve/veya baba ölmüş	37	2,54	1,120	,184		
Anne-babası ayrılmış	30	2,80	1,031	,188		
Aile içi sorunlar (tartışmalar, kavgalar)	26	3,00	1,200	,235		
Çocukla iletişimsizlik, ilgisizlik, çalışma ortamı olmayışı	34	2,15	,989	,170		
Ailesinden ayrı kalıyor	6	3,17	,408	,167		
Fakirlik-hastalık	7	2,57	,787	,297		
Toplam	284	3,19	1,165	,069		

Görüldüğü gibi en yüksek başarı ortalaması, ailesiyle sorun yaşamadıklarını, aksine ailesinin kendilerine karşı tutum ve davranışlarından memnunduklarını ifade eden öğrencilere aittir. Öğrencilerin bazı açıklamaları şu şekildedir:

- “Ailemi çok seviyorum, ailem her konuda çok anlayışlı. ... Annemi babamı tebrik ediyorum. Tam 6 kardeşiz, hepimize aynı sevgiyi gösteriyorlar.” (10 K)
- “Ailem bana tam istediğim gibi davranıyor. Beni tamamen serbest bırakmadan, sanki yaşlılarıyla konuşmuş gibi benimle konuşuyorlar. (11 E)
- “Ailemiz huzurlu ve mutludur. Tartışma ve kavga ortamı yoktur. Ailem benim ve kardeşlerimin tüm isteklerimizi ayırım yapmadan elinden geldiğince karşılamaktadır. Ailem derslerimle çok ilgilidir. Derslerime çalışmam için ortam hazırlarlar ve en az benim kadar ilgi gösterirler, zaten kendime ait bir odam var... Ailemle her şekilde ve her yönden sorunlarımı paylaşıyorum.” (11 K)

- “Ailemle çok mutluyum. Ailem bana her zaman maddi ve manevi yönden destek oldu. Ben de onların verdiği emeği düşünerek her zaman başarılı olmaya çalıştım. Her zaman bilinçli bir aile oldular. Ben de ailemi örnek alarak hayatım boyunca doğruluktan ve dürüstlükten ayrılmadım.” (11 K)
- “Ailem bana çok güzel davranıyor. Bunun böyle sürmesini istiyorum. Her konuda çok iyi olduklarını düşünüyorum.” (9 K)

Ailevi sorunları olan öğrencilerin ifadelerine göre yaşadıkları en önemli sorunlar şunlardır:

- İletişim sorunları, ilgisizlik, uygun ders çalışma ortamının bulunmaması; % 24.3 (34 öğrenci)
- Anne ve/veya babanın ölümü; %26.4 (37 öğrenci)
- Anne-babanın ayrılması; %21.4 (30 öğrenci)
- Anne-baba arasında tartışmalar, kavgalar; %18.6 (26 öğrenci)
- Fakirlik, çeşitli hastalıklar; %5 (7 öğrenci)
- Ailesinden ayrı kalma; %4.3 (6 öğrenci)

Sorunlu öğrenciler arasında, en yüksek başarı ortalamasına ($x=3.17$) ailesinden ayrı kalan öğrenciler sahip olurken, en düşük başarı ortalamasının ($x=2.15$) ise anne-babayla iletişim sorunu olan, anne-babanın ilgisiz olduğu ve uygun ders çalışma ortamı bulunmayan öğrencilere ait olduğu görülmektedir.

8. Öğrencilerin Okul Başarısını Olumsuz Yönde Etkileyen Ailevi Sorunlar

8.1. İletişim Sorunları

Tabloda da görüldüğü gibi en düşük başarı ortalamasına ailesiyle iletişim sorunları yaşayan ve ilgisizliklerinden yakınan öğrenciler sahiptir. Ergenlik dönemi bireyde hızlı psikolojik ve fizyolojik değişimlerin yanında aile etkisinin azaldığı arkadaş tesirinin arttığı bir dönemdir. Bu dönem onların okulla ve dersle ilgilerini kolayca koparabilecek uyarıcıların yoğun olduğu bir dönemdir. Karşı cinse ilginin yoğunlaşması, kötü arkadaşlar ve kötü alışkanlıklar, okuldan kaçmalar, çeteleşmeler, kavgalar bu dönemde daha yoğun yaşanmaktadır.

Aile ortamında yaşanan ilişkiler, olgunlaşmakta olan ergenin kişilik yapı-

sını biçimlendirmesinde rol oynamaktadır.²⁹ Anne-babanın ergenle sağlıklı iletişim kuramaması, baskıcı ve otoriter tutumları, eşler arası sorunlar ve çatışmalar, doğal olarak aile otoritesine karşı çıkma eğiliminde olan genci daha da hırçınlaştırmakta ve ailesiyle çatışma ortamına sürüklemektedir.

Ergenlik döneminde birey saygı görmek ve fikirlerini özgürce ifade etmek ister. Alay edilmekten, eleştirilmekten, sürekli öğüt verilmesinden, düşüncelerine değer verilmemesinden hoşlanmaz. Gencin her hareketinin kısıtlanması, sürekli çalımlaya zorlama, en küçük hatada baskı ve şiddet uygulamaları aileyle iletişim bağlarını zedelemektedir.

Öğrencilerin aile ortamında yaşadıkları sorunlara dair bazı açıklamaları şu şekildedir:

- “Geçmişimde ailemin bazı sorunları oldu. Bu bende okuma hırsı yarattı ve ben hep okuyup büyük adam olmanın hayalleriyle yaşadım. Hala da bu hayallerle yaşıyorum” (10, K)
- “Ailemle çatışmam oldu. Hep beni kısıtlıyorlar. Örneğin; internete gitme, odandan çıkma, devamlı ders çalış demeleri beni gittikçe derslerden soğutmaya başladı. Eğer ailem beni çok kısıtlamasa, kendi haline bıraksa belki derslerde olumluluğumu daha da arttırırım.” (11 E)
- “Benim şu anda tek sorunum annem. Yalnız kaldığım an hemen sinirlerim bozuluyor. Sadece yalnız kaldığım zaman değil, her yerde her zaman aklımda kâbus gibi. Ben biliyorum yaşadıkça devam edecek. ... aile ve okul ortamını eskisi gibi sevmiyorum. Ne okula ne de eve gitmek istemiyorum.” (11 K)
- “Beni etkileyen olay, annemin beni bu yaşa kadar dövmesi ve şiddet uygulamasıdır. Annem beni çok sıkıyor, bunalıyorum. Annemin bana arkadaş gibi davranmasını ve beni sevmesini isterdim.” (9 K)
- “Kişiliğimdeki yetersizlikten ailemi sorumlu tutuyorum. Ben ailemi sevmiyorum. Onlar anlayışlı davranmazlarsa, ben de çevreme kötü yansıtırım. ...insanlardan hiçbir şey beklemiyorum, ben kendi âlemimde yaşıyorum. Çok asabiyim, kimse beni ilgilendirmiyor. (9 K)
- “Babam ben küçükken ölmüş. Arkadaşlarıma verdiğim sevgimi aneme veremiyorum. Hiç kimseye söyleyemediğim bir şey de annemin beni neden düşünmediği. Ne zaman dışarı çıksalar beni unutuyorlar,

29 Ercan Nar, *Kimse Beni Anlamıyor*, bky Yay., İstanbul 2006, s. 101

eğer bana bir şey almamışlarsa odaya gidip ağlıyorum. Keşke babam hayatta olsaydı, kim bilir neler yaşardım? Annemi, babamı sevdiğim kadar sevmiyorum. Annem birisini sevdiğimi öğrendi, şiddetle bağırıyor ve sürekli üstüme geliyor. Benim istediğim anne, bana hatalarımı söyleyecek, bir daha olmaz diyecek. Keşke öyle birisi olsa, sanki kendisi hiç sevmemiş.” (11 K)

8.2. Gerçekçi Olmayan Beklentiler

Bazı anne-babalar çocuklarının yeteneklerini, kapasitelerini ve ilgilerini tanımadıkları için onlardan gerçekçi olmayan yüksek bir başarı beklentisi içine girmektedirler. Ailelerinin bu beklentilerini karşılamakta güçlük çeken çocuklar, olumsuz bir benlik kavramı geliştirmekte, gerginlik ve kaygı yaşamaktadır. Bu durum onları paniğe sürükleyerek başarı düzeylerinin daha da düşmesine neden olmaktadır.³⁰

- “Annem ve babam; biz okuyamadık sen oku, bizi bu fakirlikten kurtar diye baskı yapıyorlar. Ben de üzülüyorum, onları düşünüp çok çalışmaya gayret ediyorum ama çok yapamıyorum ve liseyi bitiremezsem, meslek sahibi olamazsam diye korkuyorum.” (10 K)

8.3. Kıyaslanma

Çocukların aile ortamında en çok şikâyetçi oldukları konulardan birisi de kardeşleri veya arkadaşlarıyla kıyaslanmalarıdır. Ailenin mukayeseci tavrı nedeniyle hem ailesine hem de mukayese edildiği kardeşi ya da arkadaşına karşı olumsuz düşünce ve tavırlar geliştiren çocuk, bu nedenle potansiyelinin altında bir çalışma ve başarı sergileyebilir.³¹ Her çocuk kendine özeldir, asla başkasıyla kıyaslanmamalıdır.

Öğrencilerin bazı açıklamaları şu şekildedir:

- “Annem, komşumuzun kızı çok çalışkan, sen niye öyle değilsin diyor. (10 K)
- “...ailemde herkes; annem, babam, dedem, babaannem hepsi benim okumamı, üniversiteye gitmemi, bir doktor, bir öğretmen olmamı istiyor. Ben de çok hatta aşırı istiyorum ama bir de şu sorun var; ya kaza-

30 Gürhan Can, *Akademik Başarısızlık ve Önlenmesi*, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir 1992, s. 16.

31 Bünyamin Çetinkaya, *Sağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk*, Empati Yay., Ankara 2004, s. 90.

namazsam, öğretmen ya da doktor olamazsam diye düşünüyorum. Beni sürekli rahatsız ediyorlar. Ne zaman biraz fazla TV izlesem, ne zaman top oynasam 'sen nasıl okuyacaksın? Böyle giderse sen kazanamazsın' gibi sözlerle benim güvenimi kırıyorlar. Hele bir de beni başkalarıyla kıyaslamıyorlar mı, o beni çok daha çok sıkıyor. Belki benim gözümü açmaya çalışıyorlar ama ben her şeyin farkındayım. Yeri gelir ders çalışır yeri gelir top oynarım. Onlara göre hiç TV izlemeyecek, hiç top oynamayacak, odama kapanıp sürekli ders çalışacakmışım." (10 E)

8.4. İlgisizlik

'Bakarsan bağ olur bakmazsan dağ olur' atasözünde açık bir şekilde işaret edildiği gibi, çocuğun eğitim sürecinde başarıya ulaşmasında en önemli unsur öğretmenlerin, idarecilerin ve en önemlisi de velilerin ilgisidir. Nedense bazı aileler, çocuklarını okula göndermekle her şeyin bittiğini düşünmektedirler. Eski tabirle 'eti senin kemiği benim, bundan sonrası sana ait istediğini yap' anlayışıyla hareket etmektedirler. Bu tür aileler, öğrencilerin dersleriyle, ödevleriyle, arkadaş çevresiyle, okula devam edip etmemesiyle ilgilenmezler. Onlar göre okul, çocuklarının gün boyu güvenli bir şekilde gününü geçireceği bir mekândır. Veli toplantılarına katılmayı akıllarından bile geçirmezler. Veli toplantılarına genelde başarılı öğrencilerin velileri katılmaktadır. Başarısız veya sorunlu öğrencilerin velileri ise ya ilgilenmediklerinden ya da olumsuz şeyler duyacaklarını tahmin ettikleri için katılmayı düşünmemektedirler. Bazı veliler öğrencinin devamsızlığı üst sınırın neredeyse iki katına çıktığında haberdar olup yılsonu karneler verilmesine bir hafta kala okula gelip çare aramaktadır. Dolayısıyla böyle ilgisiz aile çocuklarında kişilik ve davranış bozuklukları, sosyal uyumsuzluk, düşük başarı gibi sorunlar daha sıklıkla görülmektedir.

Öğrenci davranışları ve akademik başarıları üzerinde yapılan bir araştırmada, okulda olumlu davranışlara sahip olan öğrencilerin büyük çoğunlunun akademik başarılarının da yüksek olduğu, olumsuz davranışlara sahip olan öğrencilerin de tamamına yakının akademik başarısının da düşük olduğu ortaya çıkmıştır.³² Kendileriyle ilgilenildiğini gören çocuk, daha dikkatli davranacak ve daha iyi motive olacaktır. Kasatura (1991)'nın 144 başarılı, 144 başarısız lise

32 Recep Özer ve diğerleri, "Öğrenci Davranışları ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", <http://www.rizeram.gov.tr>

öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasında öğrencilerin büyük çoğunluğu ailelerinin kendileriyle ilgilenmesinden memnun olacaklarını ve sık sık okula gelmelerini istediklerini ifade etmişlerdir.³³

8.5. Çalışma ortamı

Öğrencilerin evlerindeki çalışma ortamları da onların başarılarında belirleyici olmaktadır. Öğrenmenin temeli etkili çalışmadır. Çocuğun okul başarısı için evde verimli çalışabilmesi için uygun çalışma ortamı sağlanmalıdır. Evin fiziki yapısı uygunsa ayrı bir çalışma odası, bu imkan yoksa, sakın, gürültüsüz, ısı ve ışık sorunu olmayan, televizyon, bilgisayar gibi dikkatini dağıtacak uyarıcıların olmadığı uygun bir ortam hazırlanmalıdır. Ancak gerek maddi yetersizlikler gerekse ailelerin ilgisizliği/bilinçsizliği nedeniyle evlerin çoğunda çocukları için uygun çalışma ortamları bulunmamaktadır.

- “Kendime ait bir çalışma odam olsaydı, derslerim daha iyi olabilirdi. Ben ders çalışırken kardeşlerimin yaptıkları gürültüden ve televizyondan dolayı konuları pek fazla anlayamıyorum” (11 E)

8.6. Anne ve/veya babanın ölümü, fakirlik, çeşitli hastalıklar

Çocuğun anne ve/veya babasının ölümü, ağır ve süreğen hastalıkları ve yaşadıkları ekonomik sıkıntılar onlarda duygusal şoklar meydana getirebilir ve bu da onların ruhsal dengelerini bozar ve okul başarısının düşmesine neden olur.

Yapılan araştırmalar, anne-baba yoksunluğunun çocuğun eğitimini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.³⁴ Bowlby, anne yoksunluğu ile duygusal ilgisizlik arasında bir ilişki bulmuş ve anne sevgisinden yoksunluğun, gelişim gerilikleri ve çocuk suçluluğu gibi antisosyal davranışların nedeni olduğunu saptamıştır.³⁵ Bu durumu öğrencilerin şu bilgileri de desteklemektedir:

- “Babamı kaybettim. Bu beni çok etkiledi. Babam hayattayken durumumuz iyiydi, öldükten sonra kötüye döndü.” (11 E)
- “Babam ben küçükken ölmüş. Keşke babam hayatta olsaydı, kim bilir

33 Kasatura, *age*, s. 76.

34 Mehmet Zeki Aydın, “Eğitimci Gözüyle Çocuğun Eğitiminde Ailenin Önemi”, <http://www.mehmetzekiaydin.com/diger-makaleler/35-dier-makaleler-yazlar/172-200736-qeitimci-goezueyle-cocuun-eitiminde-ailenin-oenemi-q-hanmefendi-ocak-2007-stanbul-say4-ss.6-9>.

35 Süleyman Çelenk, “Okul Başarısının Ön Koşulu: Aile Dayanışması”, *İlköğretim-Online E-Dergi*, sayı: 2, Yıl: 2003, s. 28.

neler yaşadım? Annemi, babamı sevdiğim kadar sevmiyorum.” (11 K)

8.7. Huzursuz Aile Ortamı

Çocuğun okul başarısının yanında onun duygusal, sosyal ve psikolojik gelişimini etkileyen önemli bir husus da sürekli tartışma ve kavgaların yaşandığı huzursuz aile ortamıdır. Anne-baba arasında yaşanan çatışma ve tartışmalar, sadece tarafları değil tüm aile bireylerini etkilemektedir. Dolayısıyla anne-babalar sorunlarını çocuklarının yanında değil, onların etkilenmeyeceği ortamlarda tartışmalı ve çözüm aramalıdır.

Ailede ruha saldıran huzursuzluk ve çatışmalar genci evinden uzaklaştırır, bir sığınak aramasına yol açar, yanlış ilişkilere yönlendirir. Genç hem ailedeki huzursuzluğu saklamak hem de bu huzursuzluktan saklanmak için dışarıda saldırganca davranabilir, aile kavgalarına tepkisini dışarıda kavga ederek gösterebilir.³⁶

Kasatura'nın araştırmasında, okuldaki başarısızlıklarını aile sorunlarına bağlayan öğrenciler, sorun olarak anne-babanın sinirli mizaçları nedeniyle evde huzur ortamının olmamasını, anne-baba arasında sık sık ve sert tartışmaların yaşanmasını, babanın içki içmesini ve kardeşler arasındaki geçimsizlikleri ön plana çıkarmışlardır.³⁷

Morrow ve Wilson'un lise öğrencileri üzerinde yaptıkları bir araştırmada, başarısız öğrencilerin başarılı olanlara göre daha olumsuz aile ilişkileri içinde buldukları sonucuna ulaşmışlardır.³⁸

Öğrencilerin aile içerisindeki sorunlara ilişkin bazı ifadeleri şu şekildedir:

- “Küçük yaşımdan beri babama hasretlik çekiyorum. Çünkü Ankara'da çalışıyor ve üç ayda bir geliyor. Şu zaman kadar doğru dürüst bir mutluluk yaşamadım. Babamla annemin arasında sorun var ve kavga ediyorlar. Onların kavgası beni çok üzüyor. Ne anneme ne babama, gerek derslerim gerekse yaşadıklarım ile ilgili hiçbir şey açıklayamıyorum. Çünkü tepkileri çok oluyor. Derslerim konusunda hiç yardım etmiyorlar ama yine de onları çok seviyorum.” (10 K)
- “Evde ekonomik yönden çıkan huzursuzluklardan etkileniyorum ve

36 Recep Şükrü Apuhan, *Ergenlerle İletişim*, Timaş Yay., İstanbul 2005, s. 77.

37 Kasatura, *age*, s. 125.

38 Can, *Akademik Başarısızlık*, s. 15.

okula gidince, evdekiler barışacaklar mı yoksa kavga mı ediyorlar diye endişe ediyorum.” (10 E)

- “Ailede ben annemle babamın kavga etmesini hiç istemiyorum. Şimdi kavga edecekler gibi bir düşünceyle yaşamak korkunç bir şey. O yüzden pek fazla onların ortamlarına girmemeye çalışıyorum. Beni bu hallere düşüren ailemden nefret ediyorum.” (11 K)
- “Bizim ailemiz sorunludur. Her dakika kavga olur ve ben bu yüzden çoğu zaman akşam olsun istemem.” (11 K)
- “Aile sıkıntım yüzünden derslerimde başarılı olamıyorum. Yaşamım boyunca hep annem ile babam kavga ettiler. Her okul çıkışında eve geldiğim zaman, bakıyorum kavga ediyorlar. Tüm bunlardan babamı sorumlu tutuyorum. ... Bir sorunum var ve ailem benimle çok dalga geçiyor. Hep kardeşlerimi seviyorlar ve onlara hediye alıyorlar. Geleceğe ilişkin planım ana sınıfı öğretmeni olmak ve annelerinin onlara göstermediği sevgiyi göstermek.” (9 K)

8.8. Parçalanmış Aile

Aile yapısı bakımından tam olduğu zaman yetkindir. İdeal ailenin üyeleri sağlıklı, ekonomik açıdan rahat, kişilik yapısı sağlam yeterli eğitim düzeyine sahip kişilerdir. Çeşitli nedenlerle aile birliğinin bozulması çocukların davranışlarında olumsuzluklara yol açabilir.

Ölüm, boşanma veya ayrı yaşama gibi nedenlerle aile birliğinin parçalanması, çocuğun yaşına, gelişim düzeyine ve yaşam koşullarına bağlı olarak değişmekle birlikte, saldırganlık, huysuzluk, tedirginlik, içe kapanıklık, anne-babaya düşmanlık, bunalım görüntüsü, düşük okul başarısı gibi sorunlar görülebilmektedir.

Parçalanmış ailelerin çocuklarında davranış bozuklukları ve suç işleme eğilimleri artabilmektedir.³⁹ Yavuzer’in hükümlü gençler üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada, suçlu gençlerin %22’sinin dağılmış ailelerden geldikleri tespit edilmiştir.⁴⁰

Boşanma çocuğun benlik kavramını da olumsuz etkiler. Çocuğun duygusal sorunlarının okula yansması sonucu okul başarısı olumsuz yönde etkilen-

39 İbrahim Ethem Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, Yargıcı Matbaası, Ankara 1996, s. 227.

40 Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996, s. 145.

mektedir.⁴¹

Öğrencilerin bazı ifadeleri şu şekildedir:

- “Beni etkileyen olay, annemle babamın ayrılması, ama pek düşünmemeye çalışıyorum. Derslerimi etkilememesi için düşünmüyorum..” (9 K)
- “Ailemde bir üvey annem olduğu için sürekli bir tedirginlik içindeyim. Zaten hiç 7 aydan beri konuşmuyorum. Bana değil de kardeşime bir şey yapar diye tedirginim.” (10 E)
- “Şu anda halamlarda kaldığım için çocuklarla iyi geçinemiyorum.” (10 K)

Öğrencilerin ailede yaşadıkları sorun türleri ile başarı ortalamaları arasındaki farklılaşma 0.05 manidarlık düzeyin anlamlı bulunmuştur. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğuna Tukey HSD testi ile bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo: 9. Sorun Türüne Göre Öğrencilerin Başarı Ortalamalarına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Sorun Türü	(J) Sorun Türü	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	Sig.
Sorun yok	Anne ve/veya baba ölmüş	1,22(*)	,184	,000
	Anne-babası ayrılmış	,96(*)	,201	,000
	Aile içi sorunlar (tartışmalar, kavgalar)	,76(*)	,213	,008
	Çocukla iletişimsizlik, ilgisizlik, çalışma ortamı olmayışı	1,61(*)	,191	,000
	Ailesinden ayrı kalıyor	,59	,417	,793
	Fakirlik-hastalık	1,19(*)	,387	,039
	Sorun yok			
Aile içi sorunlar (tartışmalar, kavgalar)	Sorun yok	-,76(*)	,213	,008
	Anne ve/veya baba ölmüş	,46	,256	,553
	Anne-babası ayrılmış	,20	,268	,989
	Çocukla iletişimsizlik, ilgisiz-	,85(*)	,261	,020

41 Mahmut Tezcan, *Eğitim Sosyolojisi*, Feryal Matbaası, Ankara 1996, s. 158.

	lik, çalışma ortamı olmayışı			
	Ailesinden ayrı kalıyor	-,17	,453	1,000
	Fakirlik-hastalık	,43	,426	,952

* Ortalama farkı .05 düzeyinde önemlidir.

Tablo 9'a bakıldığında, ailesinde sorun olmadığını belirten öğrencilerle, eğitim sürecinde ailesinden ayrı kalma sorunu yaşayan öğrencilerin başarı ortalamaları arasındaki farklılaşmanın önemsiz olduğu, buna karşılık, diğer tüm sorun türleriyle aralarındaki farklılaşmanın önemli olduğu görülmektedir. Ailede yaşanan sorun türleri arasında ise genel olarak bir farklılığın olmadığı, sadece anne-babasının geçimsiz olduğunu, sürekli tartıştıklarını söyleyen öğrencilerle, anne-babasıyla kendisi arasında iletişim sorunu olduğunu, kendisiyle ilgilenilmediğini ve uygun çalışma ortamı bulamadığını söyleyen öğrencilerin başarı ortalamaları arasındaki farklılaşma önemli bulunmuştur.

9. Sonuç ve Öneriler

Öğrencilerin okul başarıları üzerinde aile faktörünün etkisini konu alan bu araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir.

1. Çocuğun kişilik gelişiminde olduğu kadar okul başarısında da aile en önemli etkenlerden birisidir. Sağlıklı bir aile ortamında yetişmeyen, ailesiyle sorunlu olan öğrencilerin okul başarıları, sağlıklı bir ailede yetişen öğrencilerin okul başarısından oldukça düşüktür.
2. Öğrenciler, davranışlarını ve başarılarını etkileyen en önemli aile sorunları olarak şunları zikretmişlerdir: Anne-babanın kendileriyle yeterli iletişim kuramaması, güçlerinin üzerinde beklentilerin olması, başkalarıyla kıyaslanma, ilgisizlik, eşler arası tartışma ve kavgalar, huzursuz aile ortamı, boşanma, aile bireylerinden birinin ölümü, hastalıklar, fakirlik, uygun çalışma ortamlarının bulunmayışı v.b...
3. Öğrenci başarısızlığında, ailenin çocuğa karşı ilgisizliği ve eğitimin önemini kavrayamamış olmanın etkisi büyüktür. Son yıllardaki nispi bilinçlenme ve ilerlemeye rağmen henüz aileler okullardaki eğitim sürecinin etkili bir unsuru haline gelememiştir
4. Öğrencinin önceki eğitim basamaklarındaki başarısızlığı sonraki eğitim basamaklarını etkilemektedir.

Bu tespitler ışığında şu öneriler yapılabilir.

1. Aile kurmak ve çocuk yetiştirmek ciddi ve sorumluluk gerektiren bir iştir. Hiçbir çocuk anne-babasını kendisi seçmiyor. Ancak anne-baba

çocuk sahibi olmayı kendileri tercih etmektedirler. Bu nedenle eşler hem birbirlerine hem de çocuklarına karşı sorumluluklarının bilincinde olmalıdırlar. Bu amaçla anne-baba eğitimi programlarına ve etkinliklerine ağırlık verilmelidir.⁴²

2. Anne-babalar öncelikle çocuklarını anlamada ve onları yönlendirmede başarılı olabilmek için çocuk ve genç psikolojisini iyi bilmelidirler. Çocuklarının kapasitesini, ilgilerini, sorunlarını bilerek gerçekçi beklentiler içerisinde olmalıdırlar.
3. Ailede yaşanan her sorun çocuğun sadece okul başarısını değil, onun psikolojisini, fizyolojisini, duyu dünyasını da mahvetmektedir. Bu nedenle aileler çocuklar üzerinde yaptıkları tahribatlar konusunda bilimsel verilerle destekli olarak bilinçlendirilmeli ve eğitilmelidir.
4. Öğrenci başarısızlığının en önemli nedenlerinden birisi de ailelerin okula karşı ilgisizliğidir. Veli –okul ilişkilerini geliştirebilmek için, klasik ve işlevsel olmayan veli toplantıları yerine daha bilimsel ve işlevsel uygulamaların yürütülmesi gereklidir.
5. Öğretim programları binişik bir yapıda olduğundan önceki öğrenmeler, sonraki öğrenmelerin temelini teşkil etmektedir. Bu nedenle ilköğretim basamağında yeterli başarıyı gösteremeyen öğrenci büyük olasılıkla orta öğretimde de yeterli başarıyı gösteremeyecektir. Bu nedenle çocukların eğitim süreçlerine okul öncesinden itibaren itina gösterilmelidir.

Kaynakça

- Akkök, Füsün, "Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımı", *İlköğretimde Rehberlik*, edit.: Yıldız Kuzgun, Atlas Yay., Ankara 2004.
- Apuhan, Recep Şükrü, *Ergenlerle İletişim*, Timaş Yay. İstanbul 2005.
- Artuksı, Eda. "Okul Başarısızlığı", http://www.egitirim.gen.tr/Eda_okuldabasari.htm 02.09.2008.
- Aydın, Mehmet Zeki, "Aile Okulu Programı", <http://www.mehmetzekiaydin.com/konferans-ve-seminerler/161>
- , "Eğitimci Gözüyle Çocuğun Eğitiminde Ailenin Önemi", <http://www.mehmetzekiaydin.com/diger-makaleler/35-dier-makaleler-yazlar/172-200736-qeitimci-goezueyle-cocuun-eitiminde-ailenin-onemi-q-hanmefendi-ocak-2007-stanbul-say4-ss.6-9>.
- Başaran, İbrahim Ethem, *Eğitim Psikolojisi*, Yargıcı Matbaası, Ankara 1996.

42 Bk. Mehmet Zeki Aydın, "Aile Okulu Programı", <http://www.mehmetzekiaydin.com/konferans-ve-seminerler/161>

- Büyükkaragöz, Savaş, "Okula Uyumsuzluk ve Başarısızlıkta Ailenin Rolü", *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yay., Ankara 1990, sayı: 23, Yıl: 1990.
- Can, Gürhan, "Kişilik Gelişimi", *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Ed. Binnur Yeşilyaprak, PegemA Yay. Ankara 2004.
- , *Akademik Başarısızlık ve Önlenmesi*, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir 1992.
- Cüceloğlu, Doğan, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1992.
- Çelenk, Süleyman, "Okul Başarısının Ön Koşulu: Aile Dayanışması", *İlköğretim-Online E-Dergi*, sayı: 2, yıl: 2003.
- Çetinkaya, Bünyamin, *Sağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk*, Empati Yay., Ankara 2004.
- Elmacioğlu, Tuncer, *Başarıda Aile Faktörü*, Hayat Yay., İstanbul 1998.
- Erden, Münire, *Sınıf Yönetimi*, Alkım Yay., İstanbul 2001.
- Fidan, Nurettin, *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Yay., İstanbul 1999.
- Glasser, William, *Başarısızlığın Olmadığı Okul*, çev.: Kivılcım Teksöz, Beyaz Yay., İstanbul 1999.
http://samsun.meb.gov.tr/duyurular/okulkarneleri_13082007/%F6ss_okulkarneleri.htm.
- Humphreys, Tony, *Aile: Terk Etmemiz Gereken Sevgili*, çev.: Tanju Anapa, Epsilon Yay., İstanbul 1998.
- Kasatura, İlkey, *Okul Başarısından Hayat Başarısına*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1991.
- Kayaoğlu, Mehtap, <http://minikkelebek.wordpress.com/2008/05/07/cocugunuzun-okul-basarisi-icin-neler-yapabilirsiniz>.
- Kutlu, Ömer ve diğerleri, *Öğrenci Başarısının Belirlenmesi, Performans ve Portfolyoya Dayalı Durum Belirleme*, Pegem Akademi, Ankara 2008.
- Nar, Ercan, *Kimse Beni Anlamıyor*, bky Yay., İstanbul 2006.
- Oktay, Ayla, *Çocuk ve Okul*, Seha Neşriyat, İstanbul 1995.
- Özer, Recep ve diğerleri, "Öğrenci Davranışları ve Akademik Başarıları Arasındaki ilişkinin İncelenmesi", <http://www.rizeram.gov.tr>
- Özer, Recep, Rize İlinde Öğrenci Başarısızlığının Çeşitli Faktör ve Değişkenlere Göre İncelenmesi, http://www.rizeram.gov.tr/yayinlar/arastirmalar/ogrenci_basarisizligi.htm.
- Tezcan, Mahmut, *Eğitim Sosyolojisi*, Feryal Matbabası, Ankara 1996.
- Yavuzer, Haluk, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001.
- Yavuzer, Haluk, *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996.
- Yıldırım, İbrahim, "Bireyi Tanıma Teknikleri", *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, edit.: Gürhan Can, PegemA Yay., Ankara 2005.